

могили, тікав його зору, лінь тікала діла, по одинцю 'окремо', 'нарізно', з малих малечок 'змалку', теплі літки 'літня пора', не придаче 'не годиться', малась мога 'була можливість', майся сльози 'якщо б були сльози'.

Попри наведені регіоналізми, загалом мовна творчість П. Грабовського, а також публікація його творів у Галичині відіграли важливу роль у процесі усталення єдиних норм сучасної української літературної мови.

1. *Грабовський Павло*. Твори в двох томах. Т. 2. — К., 1964. — 490 с.
2. *Франко Іван*. Твори в двадцяти томах. Т. XVII. — К., 1955. — 530 с.

Статтю отримано 23.10.2013

Ivan Matviyas
Kyiv

REGIONAL FEATURES IN THE LANGUAGE OF WORKS BY PAVLO HRABOVSKYI

The article focuses on the regional phonetical, grammatical and lexical features of language in the works by Pavlo Hrabovskyi.

Key words: vowel, consonant, grammatical form, construction, vocabulary.

Мовна мозаїка

ЗНАЧЕННЯ ІМЕННИКА І ВІДМІНКОВЕ ЗАКІНЧЕННЯ

В українській мові є чимало іменників, що одночасно входять до двох різних значенневих груп. Це здебільшого іменники чоловічого роду II відміни з абстрактними, рідше — предметними значеннями, на основі яких у них розвинулося переносне або навіть жаргонне значення особи, пор.: *тип* (зразок, образ) і *тип* (людина, що відрізняється від інших якимись особливостями в поведінці, зовнішності); *феномен* (рідкісне явище) і *феномен* (людина з рідкісними здібностями, властивостями); *оригінал* (справжній твір, не копія) і *оригінал* (людина, яка вирізняється своєю незвичайною вдачею); *мажор* (музичний лад) і *мажор* (син забезпечених батьків, який поводитьсь зухвало). Такі іменники потрібно відмінювати за двома різними типами: 1) як іменники з абстрактними чи предметними значеннями і 2) як іменники — назви осіб, пор.:

Перший тип

Н. в. *феномен, оригінал*
Р. в. *феномену, оригіналу*
Д. в. *феномену (-ові), оригіналу (-ові)*
З. в. *феномен, оригінал*
О. в. *феноменом, оригіналом*
М. в. (в/у, на) *феномені (-ові), оригіналі (-ові)*
(по) *феномену (-ові), оригіналу (-ові)*
Кл. в. *феномене, оригінале*

Другий тип

феномен, оригінал
феномена, оригінала
феноменові (-у), оригіналові (-у)
феномена, оригінала
феноменом, оригіналом
феноменові (-у), оригіналові (-у)
феноменові (-у), оригіналові (-у)
феномене, оригінале

Отже, той самий іменник як абстрактна чи предметна назва і як назва особи в родовому та знахідному відмінках має різні закінчення, у давальному та місцевому відмінках в іменниках першого типу закінчення **-у** переважає над **-ові**, а в іменниках другого — **-ові** над **-у**.

Катерина Городенська

2. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія / Віталій Кононенко. — К. : Вища шк., 2008. — 327 с.
3. Космеда Т.А. Комунікативний кодекс українців у пареміях : Тлумачний словник нового типу / Т.А. Космеда, Т.Ф. Осіпова. — Дрогобич : Коло, 2010. — 272 с.
4. Макарець Ю.С. Концепти рід, родина, сім'я в мовній картині світу українців / Ю.С. Макарець, О.М. Сліпчук // Наукові записки : Філологічні науки. Кн. 1. — Ніжин, 2013. — С. 75 — 79.
5. Осовська І.М. Стереотипи сімейних стосунків у паремійному фонді німецької мови / І.М. Осовська // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. — 2010. — № 7. — С. 141 — 145.
6. Пазяк М.М. Українські прислів'я та приказки : Проблеми пареміології та пареміографії / М.М. Пазяк. — К. : Наук. думка, 1984. — 203 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. — Полтава : Довкілля — К., 2010. — 844 с.
8. Чернова А.В. Концепти “батько”, “мати” в українській лексико-фразеологічній системі світу : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Чернова А.В. — Д., 2010. — 20 с.
9. Щербакова Н.В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Щербакова Н.В. — Х., 2002. — 20 с.

Статтю отримано 11.02.2014.

Zhanna Marphina

Luhansk

LINGUISTIC AND NATIONAL PICTURE OF THE UKRAINIAN PROVERBS (PAREMY) WITH THE SEMANTIC COMPONENT OF “KINSHIP”

The article deals with the analysis of the figurative semantics of the names of kinship in the Ukrainian proverbs. The communicative and pragmatic potential of the proverbs with the semantic component of “kinship” in the Ukrainian linguistic and national picture of the world has been defined. The sociocultural, anthropic and actional subcodes in the semantics of the proverbs with the central semantic component of “kinship” have been revealed. The genre and style features of the proverbs with the central names of kinship have been analyzed.

Key words: linguistic and national picture of the world, lingual subcode of culture, semantic component, names of kinship, paremy, proverbs.

Мовна мозаїка

БОЖЕ, УКРАЇНУ ЗБЕРЕЖИ, ГОСПОДИ, ПОМИЛУЙ НАС

Звертаючись у молитвах до *Господа Бога*, дехто вживає форму *Господе*, очевидно, під впливом форми *Боже*. Потрібно запам'ятати, що слово *Бог* і назви, які його замінують (*Вседержитель*, *Господь*), у кличному відмінку мають різні закінчення. Відповідно до правил чинного українського правопису (див.: Український правопис. — К. : Наук. думка, 1998, § 53, п. 1, 2) слово *Бог* приєднує закінчення **-е** (*Боже*), а *Вседержитель* — закінчення **-ю** (*Вседержителю*). Виняток становить назва *Господь*, бо вона єдина з іменників II відміни, що вживається із закінченням **-и**, пор. у молитвах: *Господи, помилуй, Господи, помилуй, Господи, помилуй нас*.

Отже, звертаючись до *Бога*, уживайте форми *Боже, Вседержителю, Господи*.

Катерина Городенська

10. Лонська Л.І. Структурно-семантичні особливості буттєвих речень в українській мові [Текст] : автореф. ...канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Л.І. Лонська. — К., 2001. — 19 с.
11. Лубенцова Т.В. Способы выражения интенсивно-результативного состояния в немецком языке [Текст] : дисс. ...канд. филол. наук : 10.02.04 / Лубенцова Татьяна Викторовна. — Архангельск, 2005. — 190 с.
12. Магас Н.М. Семантика та структурні типи речень з ментальними предикатами [Текст] : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Н.М. Магас. — Ів.-Франківськ, 2010. — 20 с.
13. Овчиннікова І.І. Лексико-семантична класифікація дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об'єкта в українській мові [Текст] : автореф. ...канд. філол. наук : 10.02.02 "Українська мова" / І.І. Овчиннікова. — К., 1993. — 23 с.
14. Ожоган А.В. Семантика і валентна структура предикатів руйнування в німецькій та українській мовах [Текст] : автореф. ...канд. філол. наук : 10.02.17 "Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство" / А.В. Ожоган. — Львів, 2010. — 24 с.

Статтю отримано 11.02.2014.

Ludmyla Koval

Vynytsya

INTERLEVEL CORRELATIONS OF PREDICATIVE FORMS BY -NO, -TO IN FUNCTION OF MAIN COMPONENT OF THE IMPERSONAL SENTENCE

In the article have researched the specificity of interlevel value of formal-syntactic and semantic-syntactic parameters of predicative forms by -no, -to, which derived from transitive perfect verbs, as the main component of impersonal sentences; have studied out the specificity of their interlevel correlation.

Key words: main component of impersonal sentence, analytical verb, interlevel correlation, semantic-syntactic sentence's structure, predicate of resultive voice.

Мовна мозаїка

ПРИБУВ З ДЕБАЛЬЦЕВА ЧИ ДЕБАЛЬЦЕВОГО?

За яким типом — прикметниковим чи іменниковим — потрібно відмінювати назви населених пунктів (міст, селищ, сіл) на -е, утворені колись від російських прізвищ із суфіксами присвійних прикметників -ов, -ев? Ідеться про назви на зразок *Синельникове, Дебальцеве, Докучаєве, Єнакієве* та ін. У додатках до деяких тлумачних (див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови (Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005) та орфографічних словників (див.: Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики (Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2003) їх пропонують відмінювати як прикметники середнього роду на -е, за винятком назви *Докучаєве*. Зважаючи на те, що ці назви населених пунктів ми не пов'язуємо тепер з російськими прізвищами присвійного характеру, маємо підстави відмінювати їх як іменники II відміни середнього роду з основою на твердий приголосний, пор.:

Н. в.	<i>Синельникове</i>	<i>Дебальцеве</i>	О. в.	<i>Синельниковом</i>	<i>Дебальцевом</i>
Р. в.	<i>Синельникова</i>	<i>Дебальцева</i>	М. в. (у)	<i>Синельникові</i>	<i>Дебальцеві</i>
Д. в.	<i>Синельникову</i>	<i>Дебальцеву</i>		(по) <i>Синельникову</i>	<i>Дебальцеву</i>
З. в.	<i>Синельникове</i>	<i>Дебальцеве</i>	Кл. в.	<i>Синельникове</i>	<i>Дебальцеве</i>

Катерина Горденська

За вагомий внесок у розвиток мовознавчої науки, плідну педагогічну діяльність С.І. Дорошенко удостоєний почесного звання — заслужений діяч науки і техніки України, а Наукове товариство ім. Т. Шевченка в Америці нагородило вченого Почесною грамотою ім. президента НТШ Михайла Грушевського.

Ми, колеги, учні, друзі Сергія Івановича Дорошенка, пишаємося тим, що багато років навчаємося і працюємо разом із доброзичливою, порядною і простою в спілкуванні людиною, працездатним і працелюбним ученим, наукові ідеї якого знаходять продовження в дослідженнях його учнів і послідовників.

Коли готувалась ця стаття до друку, стало відомо, що вийшов четвертим, зміненим і доповненим виданням посібник С.І. Дорошенка «Основи культури і техніки усного мовлення». Творчий рух Учителя, Ученого, Громадянина невпинно й активно продовжується.

Тож бажаємо Вам, високошановний, дорогий Сергію Івановичу, доброго здоров'я, життєвої наснаги, нових творчих жнив.

Костянтин ГОЛОБОРОДЬКО,
Олена ОЛЕКСЕНКО (Харків)

Статтю отримано 27.01.2014.

Kostyantyn Goloborod'ko, Olena Oleksenko
Kharkiv

NEVER STOPPING
(to the 90th anniversary of S.I. Doroshenko's birthday)

Мовна мозаїка

ЇДУ **ЯРОСЛАВОВИМ ВАЛОМ**, АЛЕ ЖИВУ НА ВУЛИЦІ **ЯРОСЛАВІВ ВАЛ**

У двослівних назвах деяких вулиць, провулків та спусків м. Києва збереглися форми присвійних прикметників, пор.: вулиця **Ярославів Вал**, вулиця (спуск) **Протасів Яр**, вулиця (провулок) **Цимбалів Яр**, вулиця **Боричів Тік** та ін. Вони можуть бути відмінюваними і невідмінюваними. Їх відмінюють як повні прикметники чоловічого роду твердої групи, коли такі власні двослівні назви вжиті без родових назв *вулиця, провулок, спуск*, пор.: *Зустрілися на **Ярославовому** Валі; Спустилися **Протасовим** Яром; Побували на **Цимбалевому** Яру; Підходимо до **Боричевого** Току*. Якщо ж є родові назви, то двослівні назви з такими присвійними прикметниками не відмінювані, пор.: *Зустрілися на вулиці **Ярославів** Вал; Спустилися вулицею **Протасів** Яр; Побували на провулку **Цимбалів** Яр; Підходимо до вулиці **Боричів** Тік*.

Катерина Городенська

Засідання завершилось прийняттям ухвали, у якій, зокрема, констатували, що матеріали учасників конференції (до конференції опубліковано збірник обсягом понад 25 друкованих аркушів) засвідчують високий рівень зацікавлення науковців України, Білорусі, Польщі та Росії проблемою взаємодії української мови та сфери сакрального. Надзвичайна актуальність обговорюваної проблематики й відчутна потреба організації та координації майбутніх досліджень у цій царині зумовили низку конкретних ухвал: провести 2016 року III спеціалізовану наукову конференцію, присвячену проблемі взаємин української мови і сфери сакрального; активніше залучати до участі в конференції богословів, культурологів, літературознавців; вивчити можливість створення наукового видання (паперового чи електронного), присвяченого обговорюваним питанням; підготувати й видати бібліографічний покажчик із проблеми „Українська мова та сфера сакрального“ та спеціалізований підручник з української мови з професійним спрямуванням для студентів філософсько-теологічних факультетів.

Альбіна КОВТУН, Мар'ян СКАБ (м. Чернівці)

Статтю отримано 17.01.2014.

Albina Kovtun, Maryan Skab
Chernivtsi

THE 2ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
„UKRAINE LANGUAGE AND A SPHERE OF SACRAL“
(10–11 Oktober 2013, Chernivtsi)

Мовна мозаїка

ВЕЛИКДЕНЬ – ВЕЛИКОДНЯ

До активного вжитку українців повернулася назва одного з найбільших християнських свят — *Великдень*. Проте дехто неправильно вживає це слово в непрямих відмінках, особливо в прийменниково-відмінкових формах, пор.: *Великдня, до Великдня, к Великдню, перед Великднем, після Великдня, по Великдні*. Як бачимо, у цих непрямих відмінкових формах, очевидно, під впливом вихідного називного не вставляють голосного *о* між приголосними *к* і *д*. Він тут потрібний для того, щоб усунути важкий для вимови збіг приголосних *кдн*, що постає під час відмінювання внаслідок випадання голосного *е* у слові *день*, що є частиною складного слова *Великдень*. У називному та знахідному відмінку голосного *о* не вставляємо, бо в складнику *день* *е* не випадає, і два приголосних *кд* у слові *Великдень* вимовити легко, тому що глухий *к* перед дзвінким *д* зазнає асиміляції за дзвінкістю і звучить як дзвінкий *г*, а саме слово — як [*Вел'гиден'*].

Отже, у назві християнського свята *Великдень* у називному та знахідному відмінках між приголосними *к* і *д* вставного голосного *о* немає, у непрямих відмінках він є, щоб усунути важкий для вимови збіг приголосних звуків *кдн*, що опинилися поряд після випадання голосного *е* в корені складника *день*. Правильно вживати цю назву так: *Великдень — Великодня, до Великодня, після Великодня; Великодню, к Великодню; на Великдень; Великоднем, перед Великоднем; Великодні, по Великодні*.

Катерина Городенська

г) створення постійних та періодичних курсів української мови для підвищення кваліфікації журналістів.

П. З метою здійснення ефективної мовної політики в м. Києві звернутися до міськдержадміністрації м. Києва з пропозицією створити структурний підрозділ, який забезпечуватиме контроль за дотриманням мовного законодавства і мовної культури в оформленні міста (мова зовнішньої та друкованої реклами, вивісок, оголошень тощо).

Світлана СОКОЛОВА, Світлана БИБИК

Статтю отримано 02.03.2014.

Svitlana Sokolova, Svitlana Bybyk
Kyiv

UKRAINIAN LANGUAGE IN MODERN MASSCOMMUNICATION:
CULTURAL ISSUES OF LANGUAGE, STYLISTICS AND SOCIOLINGUISTICS

Мовна мозаїка

ЗУСТРІТИСЯ ІЗ ЗАВКАФЕДРИ

Мішані аббревіатури в українській мові вважають відмінюваними. Зразком для відмінювання таких аббревіатур слугує тип відмінкової парадигми їхнього опорного іменника, з яким поєднана перша скорочена основа. Це можуть бути парадигми іменників чоловічого, жіночого та середнього роду, а також множинних іменників, пор.: *драмтеатр* — *драмтеатру*, *драмтеатру* (-ові), *драмтеатром*, (у, на) *драмтеатрі*, (по) *драмтеатру* (-ові) і т. д.; *літстудія* — *літстудії*, *літстудію*, *літстудією*, (у, на, по) *літстудії* і т. д.

Проте не всі мішані аббревіатури відмінювані в українській мові. До таких належать аббревіатури з першим скороченим компонентом *зав-*, що розрізняються своїми розгорнутими словосполученнями. Одні з них поєднують *зав-*, що є скороченням іменника *завідувач*, та цілий іменник у формі родового відмінка, пор.: *завбази* (*завідувач бази*), так само: *заввідділу*, *завкадрів*, *завкафедри*, *завклубу*, *завлабораторії*, *завскладу*, *завферми*. Інші мішані аббревіатури також мають у своєму складі компонент *зав-*, але він співвідноситься із субстантивованим активним дієприкметником *завідуючий*, що поширився в українській мові під впливом російської. Про це свідчить залежний від нього іменник у формі орудного відмінка, пор.: *завбазою* (*завідуючий базою*), так само: *заввідділом*, *завкадрами*, *завкафедрою*, *завклубом*, *завлабораторією*, *завскладом*, *завфермою*. Саме тому радимо користуватися невідмінюваними мішаними аббревіатурами, де компонент *зав-* поєднано з формою родового відмінка іменника.

Отже, українською мовою правильно вживати так: *Домовитися із завбазою*; *Повідомити заввідділу*; *Зустрітися із завкафедри*; *Зайти до завкадрів*; *Передавати документи завлабораторії*; *Попросити в завскладу*.

Катерина Городенська

Саме таким, дотепним, відкритим до людей і життя, сповненим ідей, задумів, планів постає перед нами професор Здислав Штибер зі сторінок розглядуваної книжки, яку, певна, з цікавістю прочитають не лише мовознавці-славісти, а й ті, хто не байдужий до історії та культури слов'ян.

Євгенія КАРПІЛОВСЬКА (м. Київ)

Статтю отримано 27.02.2014.

Jeugenia Karpilovska

Kyiv

ZDZISŁAW STIEBER IN THE HISTORY OF THE WORLD SLAVISTICS

Мовна мозаїка

ПА́НЧЕНКО, але ПАНИЧÉНКО, КРА́ВЧЕНКО, але ШЕВЧÉНКО

У прізвищах на **-енко** наголос може падати на другий або третій склад від кінця, що залежить, від чого утворене прізвище, який його фонетичний склад, перетягується чи ні наголос у твірному слові під час відмінювання тощо. Такими є, зокрема, прізвища на **-ченко**, тому що в них може бути наголошеним і другий, і третій від кінця склад. Місце наголосу тут визначає характер звука, ужитого перед **ч**. Якщо цей звук голосний, то наголос падає на другий від кінця склад, тобто на суфікс **-енк-** (пор.: *Калиничéнко, Киричéнко, Мірошничéнко, Мариничéнко, Новичéнко, Олійничéнко, Павличéнко, Паничéнко, Ткачéнко, Удовичéнко* та ін.), коли ж приголосний, то наголошений третій від кінця склад (пор.: *Васільченко, Дáнченко, Дóнченко, Зáйченко, Зíнченко, Ївченко, Кра́вченко, Кúрченко, Лéвченко, Ма́рченко, Па́нченко, Ха́рченко* та ін.).

Проте деякі прізвища на **-ченко** в українському мовному вжитку узвичаєні з іншим наголошенням: має бути *Лéвченко, Грінченко*, а наголошують здебільшого *Левчéнко, Грінчéнко*. Тому їх вважають прізвищами з двома можливими наголосами.

У прізвищі *Шевченко* перед **ч** стоїть приголосний **в**, але наголошують його *Шевчéнко*, що зумовлено, можливо, тим, що у твірному для нього слові *швець* перед **ц'**, що почергувався в прізвищі із **ч**, був голосний **е**, який випадає під час його відмінювання, а натомість між приголосними **ш** і **в** з'являється вставний голосний **е**, пор.: *швець, шевця, шевцеві* і т. д.

Отже, у прізвищах на **-ченко** наголошений другий і третій від кінця склад, якщо перед **ч** ужиті відповідно голосний і приголосний. Деякі з таких прізвищ мають подвійне наголошення.

Катерина Городенська

У 1991 РОЦІ...

У писемному вжитку назву календарного року прийнято подавати цифрами, пор.: *У 1991 році..; До 1991 року..; З 1991 року..; Від 1991 року..; На 1991 рік...* Коли ж їх вимовляють, то користуються числівниками. Ось тут і помиляються, бо відмінюють у складеному порядковому числівникові, крім останнього, ще й перший компонент і говорять: *У тисячу дев'ятсот дев'яносто першому році..; До тисячу дев'ятсот дев'яносто першого року..; З тисячу дев'ятсот дев'яносто першого року..; На тисячу дев'ятсот дев'яносто перший рік...* Іноді вживають словосполучення *одна тисяча*, у якій числівник *одна* зайвий, пор.: *В одна тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році..; До одна тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року..; З одна тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року...* тощо. Це означає, що мовці не знають відмінностей у відмінюванні складених кількісних і складених порядкових числівників. Відомо, що в складених кількісних числівниках потрібно змінювати всі їхні компоненти, пор.: *тисяча дев'ятсот дев'яносто один, тисячі дев'ятсот дев'яноста одного, тисячі дев'ятстам дев'яноста одному, тисячею дев'ятмастами дев'яноста одним*, (у, на) *тисячі дев'ятстах дев'яноста одному*. У складених порядкових числівниках треба відмінювати лише останній компонент, що позначає розряд одиниць або десятків, пор.: *тисяча дев'ятсот дев'яносто перший рік, тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року, тисяча дев'ятсот дев'яносто першому року, тисяча дев'ятсот дев'яносто першим роком*, (у) *тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році*. Оскільки назву календарного року виражає складений порядковий числівник, то в ній потрібно відмінювати як прикметник її останній компонент.

Отже, українською мовою правильно вживати так: *Тисяча дев'ятсот дев'яносто перший рік..; Тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року..; З тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року..; Від тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року..; До тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року..; На тисяча дев'ятсот дев'яносто перший рік..; У тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році...*

Катерина Городенська